

เรื่องซีๆ วัฒนธรรมริมทางอินเดีย

จารุวรรณ ขำเพชร*

สืบเนื่องจากการเดินทางไปอินเดีย ระหว่างวันที่ 17-22 กุมภาพันธ์ 2553 กับคณะผู้บริหาร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางส่วน นำโดยศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และนิสิตระดับปริญญาเอกสาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัฯ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จำนวน 14 คน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาดูงานศิลปะและวัฒนธรรมในประเทศอินเดีย จากการรับฟังการบรรยายโดยวิทยากรที่เป็นอาจารย์ระดับมหาวิทยาลัยชั้นนำของอินเดียในรัฐที่เราไปเยี่ยมชม การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะในสกุลช่างของอินเดียและที่ได้รับอิทธิพลเนื่องในศาสนาอิสลาม มาผสมผสานกับความเป็นอินเดีย แต่ที่นอกเหนือจากนั้นคือการได้พบเห็นวัฒนธรรมริมทางที่น่าสนใจ เริ่มตั้งแต่ลงจากเครื่องบิน ที่เมืองพุทธคยา ด้วยความแตกต่างทางวัฒนธรรมคือสีสันของการดำรงอยู่ของมนุษยชาติในโลก และอินเดียคือสิ่งที่อยู่มากกว่าสีสดดังกล่าวเพราะมีสิ่งที่ได้ชื่อว่าเป็นที่สุดของโลกหลายประการ ในการนี้จึงอยากแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันกับผู้ที่ได้สัมผัสอินเดียผ่านการเสนอเรื่อง **ซีๆ วัฒนธรรมริมทางอินเดีย** ในครั้งนี้ ซึ่งเป็นมุมมองที่ไม่ใช่เรื่องง่ายๆ เท่านั้น แต่เป็นชีวิตของคนอินเดีย และมีได้เป็นการมองเชิงลบแต่กลับเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งวัฒนธรรมของอินเดียที่ดำรงอยู่ผ่านเรื่องง่ายๆ ในชีวิตคน อีกทั้งการเสนอเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวอินเดียผ่านสายตาของผู้เข้าไปสัมผัสอินเดียเพียงระยะสั้น อาจไม่ครอบคลุมเชิงวิชาการทีเดียว การนำเสนอจะนำเสนอสถานที่ที่ไปสักการะสังเวชนียสถานบางแห่ง และส่วนท้ายเป็นการนำเสนอชีวิตของคนที่ประสปริมทาง

พูนดินที่เป็นหลักฐานแสดงว่าสถานที่แห่งนี้ในอดีตคือ บ้านนางสุชาดา

สถานที่แห่งแรกที่ไปเมื่อไปถึงพุทธคยาหลังผ่านพิธีเข้าเมืองคือหลักฐานแสดงถึงบ้านของนางสุชาดาสมัยพุทธกาล ตามประวัติที่คนไทย นับถือศาสนาพุทธได้จำเรียนคือก่อนที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้มีนางสุชาดา ได้ถวายอาหารคือข้าวผสมนมหรือข้าวมธุปายาสนั่นเอง จากนั้นพระองค์ได้ทรงอธิษฐาน และปล่อยให้ถาดไหลไปตามแม่น้ำเนรัญชรา และคำอธิษฐานเป็นจริงเกิดนิมิตที่ถาดไหลทวนน้ำ แต่ขณะที่เดินทางไปถึงแม่น้ำเนรัญชราแห่งขอด ใต้พื้นที่เคยเป็นน้ำมีเพียงทราย และพบขบวนธรรมยาตราของภิกษุและสามเณรที่เจริญรอยทางตามพุทธองค์ เดินทางด้วยรอยจากบ้านนางสุชาดา ข้ามแม่น้ำเนรัญชราไปสู่มหาเจดีย์และมหาโพธิ์ หลักฐานบ้านนางสุชาดา

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เหลือเพียงพูนดินที่แสดงถึงความมั่งคั่งของผู้คนบรรยากาศ ริมทางคงหลุดพ้นไปจากชาวบ้านบริเวณ ที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงไปไม่ได้และยังมีโรงเรียนใน ชุมชนที่เขียนประชาสัมพันธ์ด้วยอักษรไทยติดไว้ ด้านหน้า โรงเรียนเพื่อรอรับบริจาค เงินจากคนไทยเพื่อสนับสนุนการศึกษาของเด็กในชุมชน

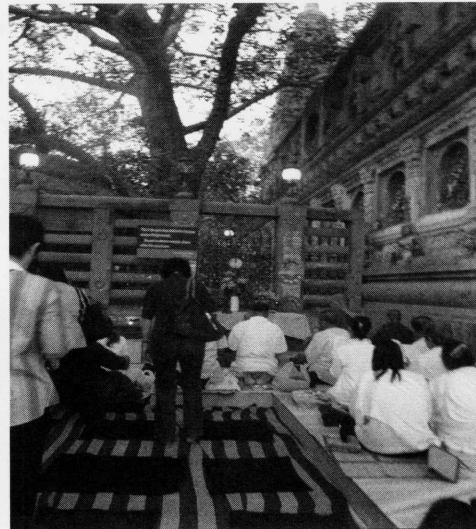

ป้ายประชาสัมพันธ์ที่เขียนเป็นภาษาไทย เพื่อขอรับบริจาคเงินจากคนไทยใจบุญ

จากบริเวณใกล้เคียงกับบ้านนางสุชาดาคือสถานที่บำเพ็ญทุกขกิริยาของเจ้าชายสิทธัตถะ ก่อนที่จะตรัสรู้ ลำดับถัดมาคณะได้เดินทางไปพุทธคยา

พุทธคยา คือสถานที่แรก ที่นักเดินทาง กลุ่มแสวงบุญหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไปสักการะ สังเวชนียสถาน มักจะลงสักการะเป็นจุดแรกพุทธคยา ในอดีตคือแคว้นมคธ ในสมัยพระเจ้าอชาตศัตรู ปกครอง ปัจจุบันคือรัฐพิหาร คนไทยรู้จักในชื่อ พุทธคยา แต่ชาวอินเดียเรียกว่า Bodakhaya

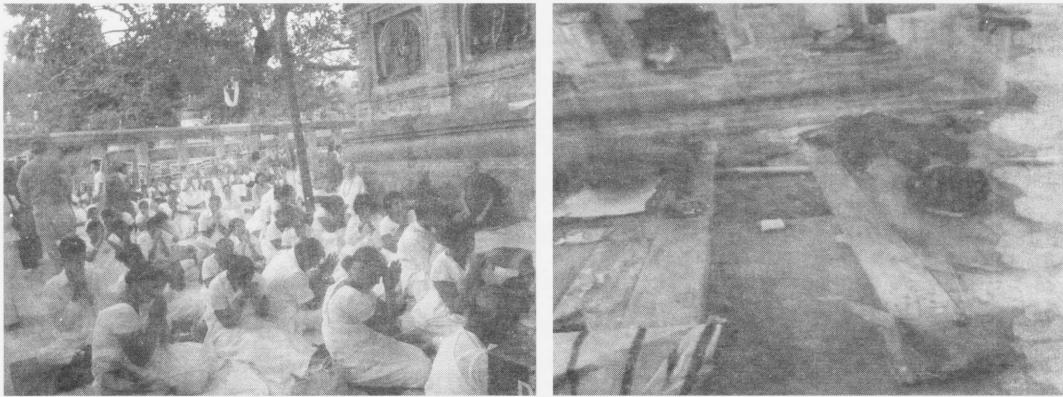
คยา (Kaya) หรือพุทธคยา ตามที่คนไทยรู้จัก เป็นหนึ่งในสังเวชนียสถานที่สำคัญสำหรับพุทธศาสนิกชนหรือผู้คนที่นับถือศาสนาพุทธ สถานที่ไปสักการะประกอบไปด้วยต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ พระพุทธเจ้าประทับตรัสรู้ใต้ต้นโพธิ์ (ความจริงก่อนนั้น เรียกอีกชื่อต้นอัสดตถะ หรือต้นอัสดตถพฤกษ์

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่คนเดินทาง มาสักการะมากมาย

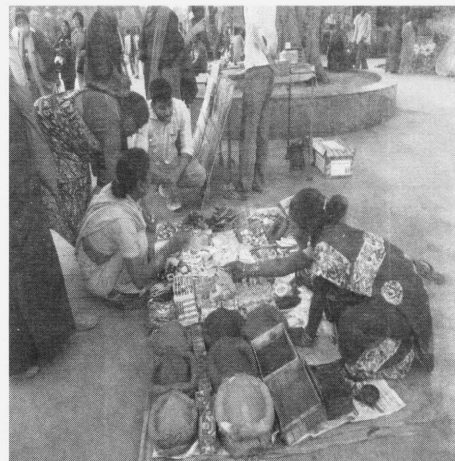
เมื่อตรัสรู้จึงรู้จักกันในชื่อต้นโพธิ์สี่ใบมา) บริเวณสัตตมหาสถานภายในบริเวณมหาเจดีย์พุทธคยา นอกจากความศักดิ์สิทธิ์และอลังการยิ่งใหญ่ของมหาเจดีย์แล้ว ความล้นหลามของพุทธศาสนิกชน ที่มาจากทั่วโลกเป็นสิ่งที่น่าสนใจไม่แพ้กัน ด้วยการสักการะตามธรรมเนียมในศาสนาของตนปรากฏ อยู่โดยรอบมหาเจดีย์และใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทั้งชาวทิเบต ภูฏาน ศรีลังกา ไทย พม่าและอีกหลาย

กลุ่มเชื้อชาติ ด้วยเมืองคยา มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอีกประการคือมีวัดเนื่องในศาสนาพุทธของคนหลายประเทศ ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณที่ใกล้เคียงกัน ทั้งวัดพุทธของชาวเวียดนาม วัดไทย วัดพม่า วัดศรีลังกา วัดทิเบต วัดภูฏาน เป็นต้น ภายในกลุ่มพื้นที่จึงมีสถาปัตยกรรมที่แสดงความโดดเด่นของประเทศได้อย่างเด่นชัด นอกจากวัดแล้วการสักการะของแต่ละชาติก็มีความแตกต่างกัน แม้ส่วนใหญ่จะสักการะโดยการไหว้ แต่การไหว้ของบางประเทศเช่น ทิเบตจำเป็นต้องใช้พื้นที่เพราะการกราบด้วยอวัยวะแทบทุกส่วนของร่างกายและนอนราบเสมอไปกับพื้น การใช้หรือการจัดพื้นที่จึงมีความจำเป็น เราจึงพบเห็นองค์ประกอบช่วยคือพื้นไม้ที่มีความยาวเท่าความสูงของผู้สักการะ ความกว้างพอให้หลับนอนในตอนกลางคืนได้ 1 คน เป็นฐานในการกราบ จากนั้นกลางคืนก็นอนพัก การกราบไหว้และสวดมนต์ของคนไทยก็มีจำนวนมากในวัดเช่นกัน เพราะบริเวณใต้ต้นโพธิ์มีกลุ่มคนไทยนั่งสวดมนต์เรียงรายกันด้วยบทสวดแบบไทยเป็นกลุ่มๆ กระจายไปทั่วพื้นที่

การบูชาตามแต่ละวัฒนธรรม

บริเวณด้านนอกมหาโพธิ์สังเวชนียสถานแห่งนี้มีสิ่งของมาวางไว้จำหน่าย สำหรับผู้คนที่เข้าไปสักการะ ทั้งดอกไม้ ส่วนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่นพระพุทธรูปหรือใบโพธิ์ไม่ต้องเอ่ยถึงมีจำนวนมาก แต่สิ่งที่แสดงถึงความเป็นคนอินเดียคือบรรดาสีแต้มจากสมุนไพรรหลากสีที่จำเป็นสำหรับสตรีแขกใช้เจิมหน้าและเขียนสีตามร่างกายเป็นสีสันที่แสดงความเป็นแขกหรืออินเดียอย่างเด่นชัด หน้าวัด มีลักษณะคล้ายงานวัดบ้านเราที่ผู้คนจำนวนมาก แต่ที่นี้ อาจต่างกันที่ต่างมุ่งไปแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวแห่งชีวิตตน

แม่ค้าเสนอขายสมุนไพรรหลากสี ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้หญิงแขก ที่ใช้สีเหล่านี้เจิมหน้าและเขียนสีตามร่างกาย

เมืองที่สองที่เดินทางไปคือพาราณสี

การเดินทางจากพุทธคยาไปเมืองพาราณสีระยะทางห่างกัน 250 กิโลเมตร และเป็นทางเดินที่ พระพุทธเจ้าดำเนินด้วยพระบาทเพื่อไปโปรดปัญจวคีย์ทั้ง 5 ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อพระองค์ เสด็จไปก็ได้อาจะด้วยว่า ตำบลอิสิปตนมฤคทายวัน เป็นที่ชุมนุมของนักบวช เพราะคำว่า "อิสิปตน" แปลว่าที่ชุมนุมของฤๅษี "มฤคทายวัน" แปลว่าที่ให้มฤค คือพวก เนื้อ ละมั่ง กวาง ทางกรมสยามก่อนได้กำหนดเขตพื้นที่ให้สัตว์พวกนี้ได้อาศัยโดยปราศจากการล่า และสัตว์พวกนี้เมื่อ เห็นว่าปลอดภัยจึงมาอยู่รวมกันมาก

ก่อนจะเดินทางถึงเมืองพาราณสีเราได้ผ่านแม่น้ำใหญ่อีกแห่งหนึ่งคือแม่น้ำโซเน เป็นแม่น้ำ ที่กว้างใหญ่มาก แต่ขณะข้ามสะพานก็ไม่พบว่าแม่น้ำในแม่น้ำเลย เมื่อพุทธองค์เสด็จไปพาราณสี คิดว่าคงต้องข้ามแม่น้ำนี้เช่นกัน เมื่อเข้าไปในเมืองพาราณสี พบว่าเมืองนี้เป็นเมืองใหญ่ตั้งอยู่ริม ฝั่งแม่น้ำคงคา บริเวณตัวเมืองตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำที่ยาวเหยียดไปตลอดแม่น้ำ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ตัวเมืองจะอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเท่านั้น ฝั่งขวาก็เป็นที่ว่างเปล่า และการสังเกตชุมชน หมู่บ้าน หรือพิธีอารตีของนักเดินทางแสวงบุญทั้งหลายต่างก็ลัดเลาะอยู่ริมฝั่งซ้ายแม่น้ำคงคาทั้งสิ้น

เมืองพาราณสีเป็นเมืองหนึ่งในบรรดาเมืองศักดิ์สิทธิ์ 7 เมืองของอินเดีย คือ ฮาร์ตวาร์ อุชเชน มถุรา อโยธยา ทวารกะ คอนจีแควร์ม และพาราณสีทั้ง 7 เมืองมีความสำคัญตามความเชื่อของคน อินเดียทั้งได้มาจากนิยายปรัมปราหรือเชื่อว่าเป็นจริง ได้แก่ ฮาร์ตวาร์คือเมืองที่อยู่ต้นแม่น้ำคงคา เป็นแหล่งรวมน้ำมาจากสวรรค์ อุชเชนคืออุชเชนีโบราณ เป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ตามนิทานเรื่อง วิกิรามชาติที่เด็กไทยรู้จัก มถุราเป็นเมืองที่เรื่องมหาภารตะแต่งให้เป็นเมืองเกิดของพระกฤษณะ วีรบุรุษของเรื่อง อโยธยาคือเมืองของพระราม วีรบุรุษเรื่องรามายณะหรือวรรณกรรมอมตะของ คนไทยเรื่องรามเกียรติ์ ทวารกะคือเมืองที่พระกฤษณะมาประทับภายหลังเสด็จออกจากมถุรา คอนจีแควร์ม เป็นเมืองที่รวมอำนาจของพระวิษณุและพระศิวะ ส่วนเมืองพาราณสี นั้นคั่นขึ้นอยู่ มากมายทั้งในนิทาน นิยาย หรือละครต่างๆ วงศ์ฯ ที่แสดงร่วมสมัยในประเทศไทยปัจจุบัน

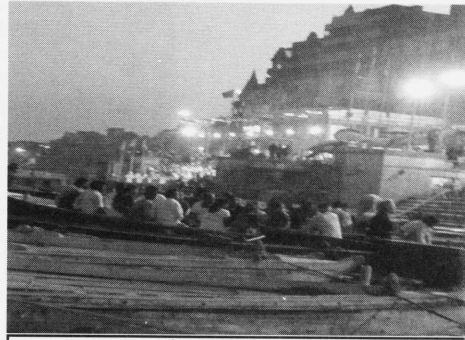
ดอกไม้บูชาพระเช่นเมืองไทย แต่ที่นี่จัดสวยงามเป็นกระทง

การเข้าไปในวัดจะซื้อดอกไม้เข้าไปไหว้พระ เช่นเดียวกับที่คนไทย การซื้อดอกไม้มีความหมายถึงการชำระล้าง เช่นเดียวกับญี่ปุ่น ที่ก่อนเข้าวัดต้องชำระล้างด้วยน้ำ สะอาด และการสั่นกระดิ่งเพราะเชื่อว่าเสียงกระดิ่ง คือ เสียงเดียวที่พระพุทธเจ้าจะได้ยิน

บริเวณริมฝั่งแม่น้ำคงคาจะมีพิธีอารตี โดยพิธีอารตี คือพิธีบูชาไฟของพราหมณ์ตามความเชื่อของศาสนาฮินดู อาจนาอยู่ที่บ้านคนเดียวหรือทำร่วมกันเป็นกลุ่มก็ได้ และทุกวันจะมีพิธีนี้ ณ ริมฝั่งแม่น้ำ ในอดีตอาจไม่ยิ่งใหญ่ นักแต่ปัจจุบัน คล้ายการแสดงที่มีผู้คนหรือนักท่องเที่ยวชมจำนวนมาก ต่างนั่งลอยเรืออยู่ในแม่น้ำคงคา สดับเสียง

และตีมด้ากับลีลาอันอ่อนช้อยผสานความหนักแน่นของ พราหมณ์หนุ่มจำนวน 7 คนที่ร่ายรำพร้อมกับ

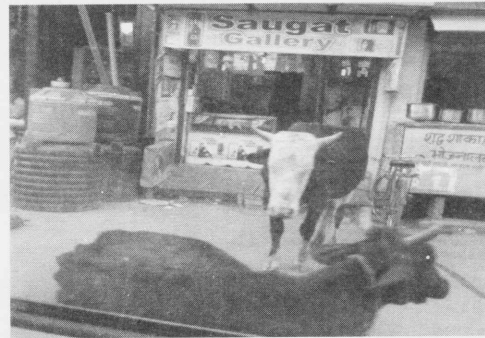
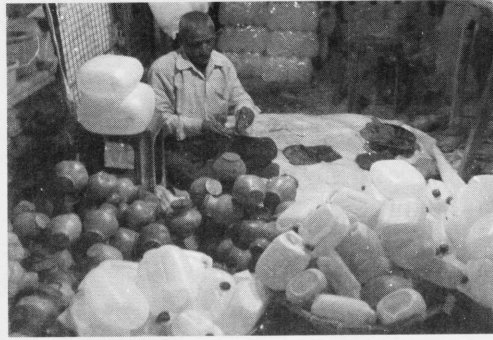
ถือโคมไฟในมือและเสียงกระดิ่งที่ตั้งก้องกระจายไปทั่วบริเวณคુંน้ำ ของพระแม่คงคาด้วยเสียงกระดิ่งว่าคือเสียงที่พระเจ้าจะได้ยิน ในทางกลับกันเสียงของมนุษย์ที่พระเจ้าจะได้ยินคือ "โอม" ขณะที่นั่งในเรือบางคนก็กวนน้ำใส่มือหรือสัมผัสน้ำ ตู่ว่าได้มาถึงแล้ว แต่คนไทยส่วนใหญ่ไม่มีใคร แต่ต้องน้ำด้วยคงคำนึงถึงแต่มิติความสะอาดอย่างเดียว มหานทีแม่น้ำคงคาอันยิ่งใหญ่ตามความเชื่ออินเดีย สิ่งสำคัญคือการได้ลอยประทีปเพื่อแสดงความเคารพในการใช้น้ำ จากพระแม่คงคา

ผู้ชมนั่งเฝ้ามองพิธีอารตีที่กำลังจะเริ่มขึ้นเมื่อท้องฟ้ามืดสนิท

และน้อมจิตศรัทธาต่อพระสัมมาสัมโพธิญาณ แต่ยังไม่ทันเสร็จสิ้นพิธี ผู้คนบางส่วนต่างทยอยกันเดินทางกลับด้วยเกรงว่าจำนวนคนที่มากมายจะทำให้การเดินทางกลับไปได้ช้า เนื่องจากริมน้ำกับพาหนะที่จอดไว้ห่างกันประมาณ 1 กิโลเมตร และเป็น 1 กิโลเมตรที่ต้องสัมผัสกับทุกความจริงของชีวิตในอินเดีย

จากเอกสารที่หลวงวิจิตรวาทการได้เขียนไว้เมื่อท่านดำรง ตำแหน่งทูตอินเดียในครั้งนั้นว่าถ้าใครมาอินเดียและไม่ได้มาพาราณสีคล้ายกับยังไม่มาถึงอินเดีย เพราะพาราณสีเป็นเมืองที่คงความดั้งเดิมของอินเดียไว้ได้มากที่สุดคงจะเป็นเรื่องจริง เพราะพาราณสีรักษาความเป็นอินเดีย ทั้งในขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อดั้งเดิมชนิดไม่เปลี่ยนแปลงและสิ่งที่ยังคงอยู่ความเป็นพาราณสีแม้ปี ปัจจุบัน (พ.ศ.2553) คือการแยกศพวงตรงไปแม่น้ำคงคาผ่านไปตามถนนในเมืองอย่างเป็นทางการปกติของชีวิต พาราณสีมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมแม้พระพุทธรองค์เมื่อเสด็จตรัสรู้ยังไม่ประดิษฐานศาสนาในเมืองแห่งนี้ แต่ทรงเลือกประดิษฐานพระพุทธรศาสนาในกรุงราชคฤห์แทน และไม่ยุ่งเกี่ยวกับพาราณสีตลอดพระชนมายุของพระองค์ นั่นคงคือคำตอบที่ว่าเมืองนี้คือปราการที่สำคัญทางวัฒนธรรมของอินเดีย แม้อังกฤษปกครองอินเดียแต่ก็มิได้ทำอะไรให้พาราณสีสูญเสียความเป็นเมืองแห่งฮินดู แม้การจัดทำผังเมืองก็ได้ทำ ถนนภายในเมืองจึงเป็นถนนที่มีชีวิตชีวาของเมืองคือคววนอุดมไปด้วยฝุ่น แต่เมื่อเข้าเมืองและต้องเดินทางไปริมฝั่งแม่น้ำคงคาเพื่อศึกษาพิธีบูชาไฟของฮินดู รถตู้พร้อมพลขับขับรถวนเวียนไปตามทางเล็กทางน้อยมากมายกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง พร้อมกิริยาท่วงท่าที่มั่นใจมากพร้อมเสียงแตรที่สนั่นตลอดทาง และทุกครั้งที่น่าหวาดเสียว สำหรับคนไทยคำตอบที่ได้รับคือ "no problem" และประโยคนี้ก็เป็นทีติดปากสำหรับคณะเดินทาง เพราะทุกอย่างที่อินเดียสบายๆ และไม่มีปัญหาจริงๆ (สำหรับเจ้าของวัฒนธรรม) คณะต้องลงไปขึ้นรถสามล้อ ถีบอีกทอดหนึ่งถึงจะถึงริมฝั่งแม่น้ำคงคา การบรรยายสภาพถนนที่หลวงวิจิตรวาทการเคยบรรยายไว้ คงไม่ต่างจากในปัจจุบันมากนักเพราะ สภาพถนนที่แคบและแน่นขนัดด้วยผู้คนและจำนวน นักท่องเที่ยวอีกมาก การนั่งรถสามล้อได้บรรยายกาศที่ใกล้ชิดความเป็นอินเดียมาก เพราะรถแล่น ผ่านผู้คน ร้านขายของแผงลอยทั้งสินค้าอุปโภค บริโภค รวมทั้งวิวที่อยู่ร่วมกับคนโดยเข้าไป หลบหลีกเลี่ยงความวุ่นวาย อยู่ในร้านขายผ้า ด้วยไม้ทุกซ่ไม่ร้อนทั้งโคและเจ้าของร้านขายผ้า การขายของ มีทั้งภาชนะหม้อ ไห เครื่องดินเผาเพื่อบรรจุน้ำในแม่น้ำกลับบ้าน เป้าหมายหลักของริมฝั่งแม่น้ำ คงคานอกจากชมพิธีอารตีแล้วคือการได้เห็นพิธีเผาศพริมแม่น้ำคงคา ตามที่เคยได้ยินผ่านมา

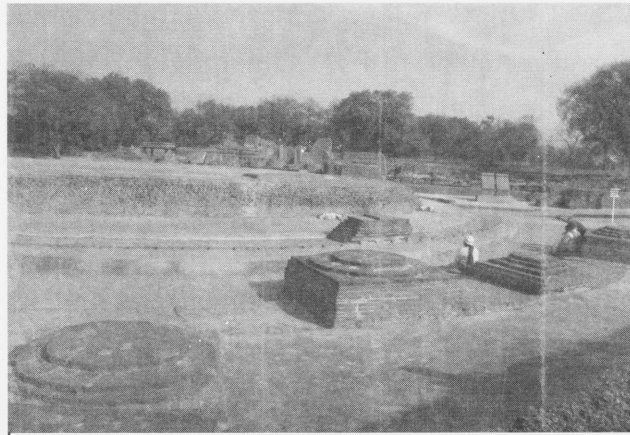

ชีวิตกลางถนนที่มุ่งสู่ม้าน้ำคงคา ทั้งวัว คน จักรยาน และพ่อค้าขายภาชนะบรรจุน้ำ คงคากลับเคสสถาน

เมื่อมีคนตายหากเป็นผู้มีฐานะคงไม่ลำบากนัก ส่วนคนยากจนคือภาระค่าใช้จ่าย ที่หนักพอสมควร เพราะต้องซื้อไม้มาทำแคร่ให้ศพนอนเพื่อหามมาริมฝั่งแม่น้ำและต้องซื้อเพื่อทำเชื้อฟืนในการเผาด้วย วิทยากรของคณะเราได้บอกว่า ถ้าเงินมากเผาได้จนเหลือซื้อไม้และกวาดลงแม่น้ำ ส่วนเงินไม่มากเผาให้ไหม้เกือบหมด และกวาดลง ส่วนคนยากจนไม่มีเงิน จึงเผาพอเป็นพิธีและโยนลงน้ำ และหลายคนคงเคยเห็นภาพซากศพที่ลอยอยู่จำนวนมากในแม่น้ำ มีทั้งชนิดใหม่เก๋ริยม หรือบางศพแค่ชิ้นอืดแต่ไม่มีร่องรอยการถูกเผาไหม้ และผู้ชายเท่านั้นที่ห้ามศพและนำศพมาเผาไหม้ ไม่มีผู้หญิงเลยแม้จะเป็นญาติพี่น้องหรือลูกเมียก็ตาม คงเกี่ยวข้องกับพิธีสตี (Sati) ที่จะอธิบายต่อไป ก่อนจะเผาศพจะนำศพจุ่มลงในน้ำ 3-5 ครั้ง ฉะนั้นแม่น้ำคงคาอุดมไปด้วยศพที่ลงจุ่มและกวาดลงในน้ำ แต่คนอินเดียก็ยังเคารพแม่น้ำนี้มากไม่ถือว่าเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคหรือสิ่งสกปรกแต่อย่างใด ความศักดิ์สิทธิ์ของแม่น้ำคงคาอยู่จุดนี้เอง ศพเมื่อจุ่มลงในแม่น้ำแล้วนำขึ้นไปวางบนกองฟืน แต่ยังไม่จุดไฟ พวกญาติๆ เดินวนรอบๆ 3-5 รอบจึงจุดไฟจริงๆ ไฟลุกโชติช่วงด้วยหญ้าและฟางแห้ง เพราะตามบ้านชาวบ้านเราพบฟางแห้งอยู่มาก คณะเราไม่ได้ไปจุดเรือเทียบใกล้กองไฟที่ลุกโชติช่วง เพราะเป็นมารยาทสังคมและพื้นที่เผาห่างจากพิธีอารตีประมาณ 100-200 เมตร แต่อยู่ฝั่งน้ำเดียวกัน ชาวอินเดียไม่เก็บกระดูกเมื่อเผาสนิทแล้วจะกวาดทุกอย่างลงแม่น้ำ เนื่องจากสภาพศพ ถ้าไม่สมบูรณ์ก็จะไม่ได้ขึ้นสวรรค์อย่างสมบูรณ์นั่นเอง แต่ก็มีศพที่ตายด้วยการฆาตกรรมชาติ จะมาเผาไหม้คงคาไม่ได้เช่นกัน เช่น คนถูกงูกัด ถูกฟ้าผ่า เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี สาวพรหมจรรย์ เป็นต้น ตามชายฝั่งจะมองเห็นแสงไฟหรือแสงเพลิงที่เผาศพแล้วจะไม่มีแสงสิ่งใดบริเวณริมฝั่งน้ำอีกนอกจากโบสถ์พระศิวะ

ที่อยู่ด้านข้างที่เผาศพ หากยิ่งเผาศพใกล้ศาสนสถานนั้นมากเท่าใดจะยิ่งใกล้สวรรค์มากขึ้น กล่าวถึงพิธีสตีแต่เดิมนั้นคือการที่สามีเสียชีวิต ภรรยาต้องตายตามสามีไปด้วยเป็นธรรมเนียมของศาสนาฮินดู บางครั้งสตรีหรือภรรยาหม้ายนั้นไม่สมัครใจที่จะตายตามสามีแต่ต้องถูกจับโยนเข้าไปกองไฟ เมื่ออังกฤษปกครองอินเดียจึงให้ยกเลิกธรรมเนียมดังกล่าวและตราเป็นกฎหมายบังคับ แต่ก็ควบคุมไม่ได้ บางหมู่บ้านที่ห่างไกลจึงยังคงมีบ้างทั้งๆ ที่ผิดกฎหมาย อาจเป็นไปได้ที่ปัจจุบันสตรีถูกห้ามจึงไม่มีสตรีหรือผู้หญิงไปร่วมงานศพแต่อย่างใด

จากคยา สุพรรณานสี สถานที่ต่อมาคือสารนารถ หรือสารนาถ คือ อสิปตน์ มฤคทายวันเป็นที่ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงประทานปฐมเทศนา อัมมจักรกัปปวัตตน์สูตรแก่ปัญจวัคคีย์ทั้งห้า อยู่ห่างจากเมืองพาราณสีไปทางเหนือ 4 กิโลเมตร ในบริเวณป่าอสิปตน์ มฤคทายวัน ปัจจุบันไม่พบร่องรอยของป่า และการปลูกดอกไม้ให้ได้รับชมเพื่อความสวยงาม และผู้หญิงที่คาดวังกทำ หน้าตาดูแลดอกไม้เหล่านี้

บริเวณป่าอสิปตน์มฤคทายวัน

เพราะให้เราถ่ายภาพและขอเงินด้วย มีการขุดแหล่งโบราณสถานให้นักท่องเที่ยวได้ชมหลายแห่ง ในบริเวณพื้นที่กว้างขวางจำนวนหลายไร่ สถานที่สำคัญในบริเวณที่เรียกว่าป่าอสิปตน์มฤคทายวัน ได้แก่

1) วิหาร ที่เรียกว่า "มูลคันธกุฎี" เป็นที่ประทับแห่งแรกที่พระองค์เจ้าพระราชาที่นี้ คำว่า มูล แปลว่าดั้งเดิม หรือแห่งแรก ส่วนคำว่า คันธกุฎี เป็นชื่ออาคารที่ประทับของพระพุทธเจ้า คันธ แปลว่าของหอม บริเวณเหลือเพียงร่องรอยอิฐที่วางอยู่ให้ทราบว่าเป็นที่ประทับครั้งแรกเท่านั้น

2) เสาหินของพระเจ้าอโศกมหาราช อยู่ในรั้วล้อมรอบไว้อย่างดี เสาจารึกด้วยอักษรพราหมณ์ เป็นเสากลมเกลี้ยงความยาวประมาณ 15 ฟุต หรือราว 5 เมตร จากคำบรรยายของวิทยากร ที่บรรยายเกี่ยวกับเสาที่แสดงความยิ่งใหญ่ของ พระเจ้าอโศกมหาราชที่เผยแพร่ศาสนาไปทั่วสารทิศ ธรรมจักร 4 ด้าน มีซี่ 24 ซี่เท่าจำนวน ปฏิจุสมุบบาท แต่เสาที่แสดงอยู่ส่วนที่เป็น ธรรมจักรได้แสดงไว้ด้านข้างคาดว่า คงชำรุด จึงจัดวางเช่นนี้ ด้านล่าง ธรรมจักร คือรูปสัตว์ 4 ตัวเรียงกันในแต่ละด้านตามลำดับคือ ช้าง โคน ม้า และสิงโต ซึ่งมีความหมายว่าพระองค์

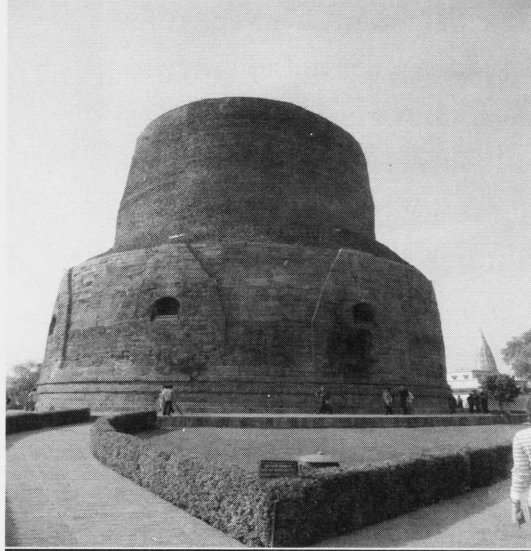

เสาพระเจ้าอโศกมหาราช

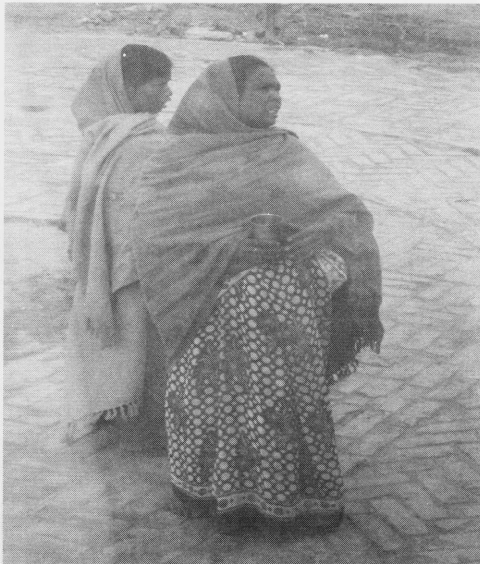
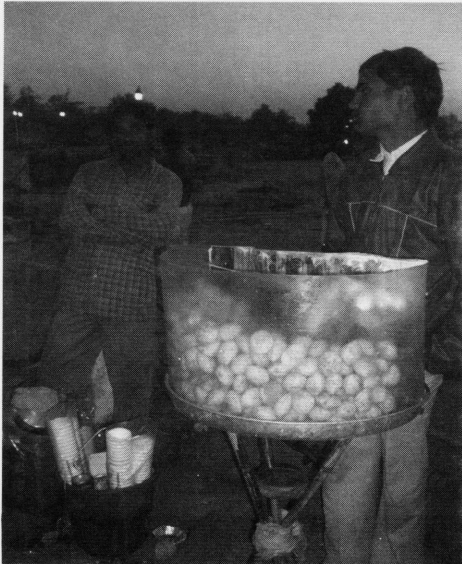
สร้าง หลังจากเสด็จโปรดพระมารดาบนสวรรค์ โดย พระมารดาทรงพระสุบินเห็นช้างเผือก และ พระพุทธเจ้าทรงถือปฏิสนธิในครรภ์เสอาหิน พระเจ้าอโศกปัจจุบันคือตราแผ่นดินของประเทศอินเดีย เป็นการลดความขัดแย้งในที่ว่าจะใช้เครื่องหมายใด เพราะประชาชนมีทั้งศาสนาพุทธและฮินดู จึงลดปัญหาความขัดแย้งด้วยเลือกใช้เสอาหินเป็นตราแผ่นดินแทน

3) รัมเมกะสถูป สิ่งสำคัญและยิ่งใหญ่อีกประการในบริเวณพื้นที่ที่เรียกว่าป่านั้นคือ รัมเมกะสถูป เป็นสถูปที่ใหญ่โตสูงกว่า 35 เมตร และเชื่อกันว่า คือที่แสดงธรรมครั้งแรกของ พระพุทธเจ้า เมื่อเราเดินทางไปพบคณะจาริกจากเมืองไทยหลายคน นั่งสวดมนต์ทำสมาธิอยู่ด้านหน้าสถูป และคนไทยกลุ่มหนึ่ง กำลังใช้ ผ้าสีเหลืองผืนใหญ่

คลุมรอบฐานสถูปแสดง ความเคารพที่ยิ่งใหญ่ จากนั้นในบริเวณป่า เมืองสารนาท ยังมีสถานที่อีกหลายแห่ง แต่คณะของเราต้อง เดินทางไปเมืองอื่น จึงมิได้ศึกษาครบทุกจุด แต่บริเวณด้านนอกสิ่งที่ปรากฏคล้ายกันทุกสถานที่ท่องเที่ยวคือการขายของที่ระลึก ที่น่าสังเกตคือ การทำมาหากินขายของทั้งของกินของใช้ล้วน เป็นชายทั้งสิ้น แต่ขอทานที่มีประปรายจะเป็น หญิงส่วนมาก และสามารถพูดภาษาอังกฤษ ได้เป็นปรกติที่ว่า "one dollar" เป็นต้น จากเมื่อก่อนที่ 1 rupee มาเป็น 10 bath และเป็น one dollar ณ ปัจจุบัน

รัมเมกะสถูป หลักฐานแสดงถึงการเทศนาธรรม ครั้งแรก "ธรรมจักรกัปปวัตนสูตร"

ผู้ชายทำงานหารายได้ ส่วนผู้หญิงก็หารายได้เช่นกัน โดยการขอเงิน

จากการตามรอยพุทธประวัติตามแหล่งศาสนาสถานต่างๆ ที่ผ่านมา ลำดับถัดไปจะกล่าวถึงชีวิตคนธรรมดาเดินดินชาวบ้านแบบอินเดียจากการฆ่าเลื่องแลริมถนน ในระยะที่อยู่ในพื้นที่ นอกจากนั้นยังได้ข้อมูลจากวิทยากรกิตติมศักดิ์คือ อาจารย์อาชว์ฤทธิ์ชัย น้อมเนียน ที่กำลังศึกษาปริญญาเอกด้านศาสนาเซนที่เมืองพาราณสีขณะนั้น จากการสังเกตวิถีชีวิตของชาวบ้าน การตั้งบ้านเรือนของชาวอินเดียจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และเป็นญาติกันเสียส่วนใหญ่ ลักษณะบ้านก่อด้วยอิฐที่ปั้นจากดินบริเวณรอบบ้านนั่นเอง บ้านจะไม่มีการฉาบหรือทาสี และสร้างยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เพราะวิทยากรอธิบายว่าที่สร้างไม่เสร็จเพื่อให้ลูกมาสร้างต่อในชั้นที่สูงขึ้นหรือส่วนขยายฝาผนังบ้านไม่ต้องฉาบหรือทาสีเพราะปล่อยให้โล่งเพื่อให้มีคน มาเช่าเป็นพื้นที่โฆษณาสินค้า และทาสีผนังให้เรียบร้อยแม้จะ แห้วงหรือโหวไปบ้างส่วนของผนังบ้าน แต่ก็มองเห็นสีสันทันที่

ลักษณะของบ้านที่มีพื้นที่สำหรับให้คนมาเช่าเป็นพื้นที่โฆษณาสินค้าและทาสีผนังให้

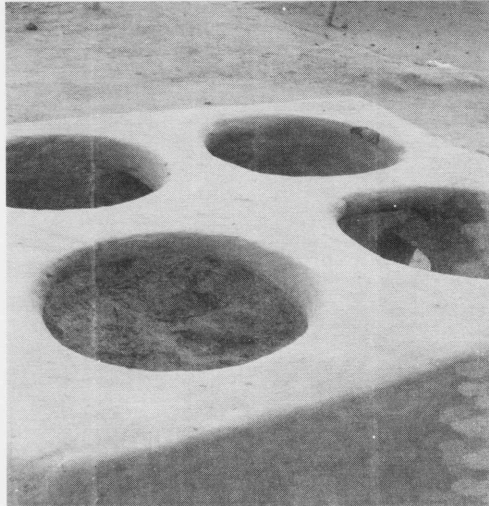
แตกต่างกันไปมากของแต่ละบ้าน แต่ก็มีใช้ทุกบ้านจะมีผู้มาเช่าโฆษณา เป็นเช่น billboard หรือขึ้นคัทเอ้าท์ใหญ่อย่างบ้านเราก็อาไม่ บ้านแต่ละหลังจะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมไม่กว้างมากนัก บ้านแต่ละหลังจะมีลานบ้านเป็นลานดินไว้หน้าบ้านและมีบ่อน้ำสาธารณะที่หลายๆ บ้านใช้ร่วมกัน จึงมีการพูดจาทักทาย ถามไต่กันได้จากบ่อน้ำนี้ แสดงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ เป็นทรัพย์สินส่วนรวม (Common Property)

การสังเกตริมทาง จะพบผู้ชายเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์เพราะผู้หญิงตามธรรมเนียมให้อยู่บ้านหลังแต่งงานแล้วก็ดูแลบ้าน เลี้ยงดูบุตรธิดา ยามเช้า ณ บ้านชาวบ้านทั่วไปจึงมองเห็นหญิงตื่นมาและหยิบไม้กวาดมากวาดลานบ้านให้เสียนเดือนโล่ง จากนั้นก็ไปเก็บขี้วัวมาขึ้นรูปให้เป็นแผ่นทรงกลม

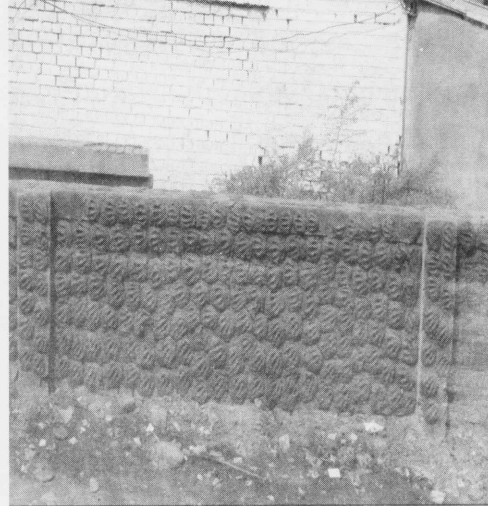

กองขี้วัวตากแห้งที่กองกันอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อเตรียมพร้อมที่จะใช้งาน

เพื่อตากแห้ง ขนาดประมาณ 1 ฝ่ามือและไม่หนามากนัก การตากสามารถใช้พื้นที่ได้ทั่วไปทั้งบนหลังคา ต้นไม้ ฝาบ้าน หน้าบ้าน จึงพบเห็นข้าวตากแห้งอยู่ทั่วไป เมื่อตากแห้งสนิทแล้วจะร่วงลงมาจากต้นไม้เอง และฝายหญิงต้องนำไปกองรวมกันไปเป็นทรงกลม รูปทรงเหมือนลอมฟางบ้านเรา และด้านบนเคลือบหรือปิดทับด้วยข้าวเปลือกชั้นหนึ่งเพื่อมิให้น้ำฝนชำระล้างทะลุไปได้

เตาประกอบอาหารที่มีการนำข้าวตากแห้งมาเป็นส่วนประกอบ

การตากข้าวแห้งสามารถสร้างความแปลกตาให้กับผู้พบเห็น เช่น การแตกข้าวแห้งไว้ที่กำแพง

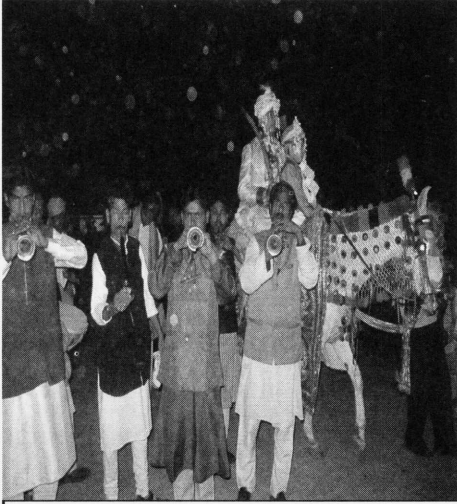
การประกอบอาชีพของผู้คนจะมีร้านขายของริมทาง เป็นร้านเล็กๆ รูปทรงเหมือนศาล เจ้าที่บ้านเรามีสี่เสา และมีคนขายของที่เป็นผู้ชายนั่งขายของจิปาถะอยู่พร้อมกับสินค้าที่จำเป็น ในการบริโภคทุกชนิดรวมทั้งมากเป็นการทำการค้าแบบแผงลอยที่ยกพื้นสูงจากดินหรือเป็นลักษณะ รถเข็นก็มีอยู่มากเช่นกัน (Street Vendor) แต่ผู้ทำงานคือชายทั้งสิ้น วิทยากรเรายังเล่าต่อ ด้วยว่าการที่หญิงไปสู่ขอชายนั้นความจริงให้มาเป็นสมบัติในการตั้งตัวและเป็นหลักประกันให้บุตรสาว และเมื่อขอมาแล้วฝ่ายชาย ต้องมีหน้าที่หาเลี้ยงภรรยาตลอดชีวิต แม้หย่าขาดไปก็ต้องสงเสียด เลี้ยงดูตลอดชีวิตเช่นกัน

การเดินทางของเราไปสิ้นสุดที่อนุสรณ์สถานแห่งความรัก คือ ทักษมาฮาล คงจะพอเข้าใจได้ว่าความรักมีพลังยิ่งใหญ่เหนือสิ่งอื่น แต่กระนั้นการทำอะไรที่มากเกินไปไม่อยู่ในทางสายกลางจึงเป็นอุปนิสัยต่อผู้สร้างใน

ช่วงเวลาถัดมา ก่อนกลับ เราได้พบกับขบวนงานแต่งงาน ของชาวอินเดียหลายคู่ด้วยกันในเมือง เห็นว่าเป็นของแปลก เพราะเขาจะเข้าขบวนแห่แต่บ้านเราใช้กับการบวชมากกว่า แต่ผู้แต่งงานเช่นนี้นับว่ารวยทีเดียวในสังคมอินเดีย

จากการเดินทางในครั้งนี้ทำให้ได้รับรู้ถึงประสบการณ์จากชีวิตจริงของผู้คนที่แตกต่างจากวิถีชีวิตของเรา ซึ่งผู้คนแต่ละชาติ แต่ละภาษาและวัฒนธรรมต่างมีวิถีของตน ความแตกต่าง คือ

ขบวนแห่ในพิธีแต่งงานของชาวอินเดีย
ขบวนแห่นี้มีทั้งดนตรีและผู้คนมากมาย
ที่ร่วมขบวนแห่

ความงดงาม ความเรียบง่ายและเน้นสุข คือสิ่งที่พระพุทธองค์ ทรงวางแนวทางให้มวลมนุษย์ที่ว่าความเป็นกลาง คือ สิ่งงามที่สุด ดังนั้นการเดินทางไปอินเดียครั้งนี้สิ่งที่ได้นอก จากการสักการะสถานที่สำคัญแล้ว ความเข้าใจ และเรียนรู้ วัฒนธรรม ของผู้อื่นอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยพัฒนา ความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างประเทศโดยสันติสุขต่อไป และอีกประการคือ ความพอดี คือสิ่งที่ดีที่สุดตั้งธรรมะ ที่พระพุทธองค์สอนไว้ว่าต้องไม่มากหรือน้อยเกินไปต้องทางสายกลางเท่านั้น การนำเสนอครั้งนี้จึงเปิดโอกาสให้ผู้อื่น ได้ถกเถียงกันต่อไป

เอกสารอ้างอิง

หลวงวิจิตรวาทการ. (2541). ของดีในอินเดีย. กรุงเทพฯ: เด็อนตุลา.